

форм навчання залежить від введення нетрадиційних форм лекційних занять – лекцій-прес-конференцій, бінарних лекцій, «неправильних» лекцій; занять у «творчій майстерні вчителя музики»; організації самостійної навчальної роботи студентів.

Існуюча наступність форм, методів навчання та координація діяльності викладачів і студентів сприяє досягненню більш високої якості підготовки майбутнього вчителя музики до втілення суб'єкт-суб'єктних взаємин.

Література

1. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: Концепция и технологии. – Волгоград, 1994. – 152 с.
2. Сериков В.В. Личностный подход в обучении: От концепции до технологии // Проблемы обновления содержания общего образования. – Р.н/Д., 1992. – С. 25-28.
3. Платонов К.К. Личностный подход как принцип в психологии. // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1969. – 376 с.

Т.О. Бодрова

ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

В статье освещены вопросы изучения украинского музыкально-педагогического наследия в педвузе. Одним из условий эффективности процесса актуализации произведений, созданных композиторами прошлого и их практического применения в современной национальной школе автор определяет принцип взаимодействия профессионального и культурно-исторического контекстов.

Ключевые слова: культура, наследие, наследование, контекст.

Questions of studying of ukrainian musical and pedagogical heritage in the ped. University are distinguished in the article. Author determined principle of interaction of professional and culturally-historical context as one of the conditions of efficacy of the process of making the works, written by the composers of the past, more actual and their practical use in modern national school.

Key words: culture, heritage, inheritance, context.

Для сучасного вчителя важливого значення набуває оптимальний добір та ефективно використання у своїй професійній діяльності засобів, за допомогою яких у привабливій і цікавій формі втілювалися б найвартіші ідеї рідної національної культури. Одним з дійових інструментів формування особистості школяра, впливу на його свідомість, світогляд, музичну культуру є педагогічний доробок українських композиторів, який складається з різноманітних за формою та змістом музично-педагогічних джерел. Їх опанування є одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя національної школи.

З метою більш цілісного розуміння студентами педвузу джерел української музичної педагогіки як системи ідей, поглядів, конкретних методик та яскравих художніх образів, що складають ґрунт музичного виховання в Україні, ми вважаємо за доцільне ці музичні твори та методичні матеріали об'єднати

поняттям „українська музично-педагогічна спадщина” (скорочено УМПС).

Вагому частину УМПС складають джерела художнього типу, тобто музичні твори для дітей (вокальні, хорові, інструментальні). В цих творах, а саме у створених композиторами яскравих, високохудожніх, перевірених часом музичних образах зберігається і виявляється традиційний для українців виховний ідеал, доступний для сприймання та розуміння навіть дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Чудовий приклад джерел художнього типу - репертуарні збірки і цикли: "Молодощі" М.Лисенка, "Фортепіанні твори для молоді" Н.Нижанківського, "Шість мініатюр на українські народні теми" В.Барвінського, "Співаник для шкіл народних" І.Воробкевича, "Луна" та "Шкільний співаник" К.Стеценка, "Десять шкільних хорів" та "Сторінки дитинства" П.Козицького, "Сонечко" Л.Ревуцького, "Кобзар" та "Проліски" Я.Степового та ін.

До УМПС також входять джерела теоретико-методичного типу /підручники, методичні та інструктивні матеріали/, змістом яких є виклад українськими педагогами-музикантами свого педагогічного досвіду, професійних поглядів на національне музичне виховання. Цінними для нас є розроблені ними методичні системи викладання музики у масовій школі. До даного типу джерел можна віднести "Практичний курс навчання співу у середніх школах України" М.Леонтовича, "Початковий курс навчання дітей нотного співу" К.Стеценка, розділ "Співи" у підручнику "Педагогіка" П.Юркевича, "Практичний посібник з елементарної терії музики" Г.Любомирського тощо.

Джерела мішаного типу складаються з музичного розділу та розділу методичного (рекомендації, поради, роз'яснення автора-укладача з приводу вивчення вміщених у збірці музичних творів). Яскравими прикладами джерел такого типу є "Шкільний співаник" Ф.Колесси, "Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл" С.Дрімцова, "Весняночка" В.Верховинця та ін. Музично-педагогічне значення таких збірок є досить високим, адже студент, опановуючи їх, не тільки знайомиться з арсеналом методів й прийомів музично-виховної роботи педагогів минулого, але й на цій основі удосконалює власний методичний потенціал, розширює музичний тезаурус.

Цілком зрозуміло, що сучасному вчителю як спадкоємцю професійного досвіду своїх попередників однаково потрібно й необхідно бути обізнаним у матеріалах спадщини, вміти оперувати набутими знаннями у практичній діяльності. Але як працювати з матеріалами XVIII, XIX, початку XX століття? Які існують критерії добору джерел? Як визначити музично-педагогічний потенціал твору, віддаленого від нас історичним часом? Ці питання неодмінно постають перед студентом в процесі вивчення спадщини видатних українських митців-педагогів.

Опанування майбутніми вчителями джерел української музично-педагогічної спадщини ми пропонуємо здійснювати за системою, що забезпечує якість й ефективність цьому виду діяльності. Володіння методикою опанування джерел різного типу (художнього, теоретико-методичного, мішаного) допомагає

студентам ефективніше вивчати їх та використовувати у своїй навчально-професійній діяльності: педагогічній практиці, у школі та педагогічному училищі, на лабораторних та практичних заняттях з курсу "Методика музичного виховання школярів", наукових дослідженнях, написанні курсових та дипломних робіт тощо.

Музично-педагогічне джерело минулого як історико-культурне та педагогічне явище має відношення як до педагогіки, так і до музикознавства. Воно займає певне місце в системі координат культури як пам'ятка минулого і водночас є частиною музично-педагогічної науки як складова професійного досвіду українського вчителства.

В основу побудови конкретних моделей опанування того чи іншого джерела покладено визначення вагомих елементів культурного та педагогічного простору, в якому це джерело функціонує і виявляє свої властивості. Такими складовими в нашому дослідженні є культурно-історичний та професійний контексти, що відповідають двом сформульованим і досліджуваним нами аспектам функціонування української музично-педагогічної спадщини. Перший аспект (культурно-історичний) пов'язаний з визнанням УМПС вагомим історико-культурним явищем й вивченням його як частини духовного надбання українського народу. До другого аспекту функціонування спадщини (професійного) можна віднести вивчення й використання її як засобу професійної підготовки майбутнього вчителя та як предмету й засобу навчально-професійної діяльності студентів.

Результати проведеного експерименту підтвердили ефективність дотримання ПРИНЦИПУ ВЗАЄМОДІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО КОНТЕКСТІВ в організації вивчення музично-педагогічних джерел в педвузі.

У сучасній філософській та культурологічній літературі терміни "текст" і "контекст" використовуються досить широко. Однак, народившись у лінгвістиці, ці поняття ще не набули у вищезгаданих науках статусу категорій. З'ясування смислу цих понять допоможе глибше зрозуміти українську музично-педагогічну спадщину як зібрання текстів певної професійної спрямованості (в тому числі нотних) та дати характеристику специфічному середовищу, в якому забезпечувалася б ефективна навчально-професійна діяльність студентів у даному напрямку.

Поняття "контекст" (від лат. contextus- тісний зв'язок, з'єднання) в широкому розумінні - це культурне середовище або явища, об'єднані певним смислом, за яким можна з'ясувати значення й смисл окремих фрагментів, що входять до складу цілого (О.Ф.Лосєв). Для окремого виразу, словосполучення, слова, що входять до цілісного тексту, контекстом є інші - попередні або наступні - вирази або текст в цілому. Для цілісного тексту, яким являється музично-педагогічне джерело, контекстом є інші тексти, джерела, що функціонують в цьому ж самому соціокультурному середовищі. Можна погодитись з Дж.Брунером, М.М.Бахтінін, О.Ф.Лосєвим у тому, що розуміння й

пояснення будь-якого явища потребує не тільки серйозного вивчення його внутрішньої природи, але й пильної уваги до контексту, в якому воно існує.

За С.Л. Рубінштейном, контекст може активізувати або гальмувати процеси мислення та поведінки особистості, перешкоджати або, навпаки, сприяти виникненню проблемних ситуацій. Вчений стверджує, що в тексті, який треба зрозуміти, всі елементи мають виступати в тій якості, в якій вони входять в даний контекст [1].

Л.М.Виготський використовував поняття "контекст" з метою виявлення співвідношення смислу й значення певного тексту в культурі за такою послідовністю: слово набуває свого смислу в контексті абзацу, абзац - в контексті книги, книга - в контексті творчості автора, а творчість автора - в контексті творчості інших авторів і самої епохи.

В розробку питання про "контексти розуміння" вагомий внесок зробив М.М.Бахтін, розвиваючи ідеї своїх попередників - західних вчених-герменевтів. Він вказував, що нові контексти є причиною нескінчених поновлень та перетворень смислів окремих слів та явищ в культурі. Розуміння, за Бахтіним, має активно-діалогічний характер, воно формується шляхом співвідношення даного тексту з іншими текстами та через його переосмислення в єдиному контексті сучасного, попереднього та наступного. Вчений визначає три етапи діалогічного розуміння: "исходная точка - данный контекст, движение назад - прошлые контексты, движение вперед - предвосхищение (и начало) будущего контекста" [2].

Таким чином, з викладеного можна зробити висновок, що контекст є важливим фактором існування та інтерпретації явищ культури, в тому числі й джерел української музично-педагогічної спадщини. Він обумовлює адекватне, більш системне й цілісне відображення цих явищ, а значить і сприяє більш ефективному їх вивченню й використанню. У цьому зв'язку ми можемо говорити про **ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ** як головну умову та результат організації діяльності студентів з опанування УМПС.

Професійним контекстом (в системі підготовки вчителів) ми називаємо певне професійно-педагогічне середовище, в якому навчальна діяльність студента набуває педагогічної спрямованості.

В основу нашої концепції покладена досить популярна в сучасній педагогіці ідея контекстного підходу (А.О.Вєрбицький) [3]. Характеризуючись такими якостями, як системність й дійовість, концепція контекстного навчання орієнтує учасників педагогічного процесу на активну діяльність, через яку можна вирішувати досить складні завдання професійної підготовки фахівців з вищою освітою, а саме: формувати у студентів професійні мотиви та інтереси, розвивати системне мислення, формувати розуміння своєї професійної ролі в суспільстві, виховувати відповідальне ставлення до справи, активне ставлення до професійних цінностей, формувати вміння володіти методами моделювання своєї діяльності.

На думку прихильників цієї концепції, до яких ми причисляємо й себе, з

використанням професійно-контекстного підходу навчальна діяльність студентів набуває більш визначеної професійної спрямованості, усвідомленості, тобто класифікується як професійна.

Якостей професійного контексту набуває спеціально організована в цьому руслі робота студентів з опанування музично-педагогічних джерел, де УМПС розглядається як ПРЕДМЕТ їх навчально-професійної діяльності (в процесі вивчення) та ЗАСІБ професійної діяльності (в процесі практичного використання). За таких умов студент, працюючи зі спадщиною, не може залишатися пасивним до того, що він опановує. У процесі формуючого експерименту ми вивели таку закономірність: чим більше УМПС з об'єкту пізнавального (а початковому етапі успадкування) буде перетворюватись для студента у об'єкт практично-професійний (на подальших етапах), тим більш творчою, самостійною й результативною стане його діяльність. При цьому ми спостерігаємо збільшення ролі мотиваційного фактору успадкування, що виявляється у більш активному формуванні ставлення студента до джерел як до цінностей культури.

Вміння організовувати свою діяльність у професійному контексті дозволяє студенту більш гнучко підходити до відбору джерел спадщини в залежності від своїх професійних інтересів, набутої спеціалізації, місця майбутньої педагогічної діяльності (загальноосвітній навчальний заклад, педучилище або педколедж, будинок дитячої творчості тощо).

Щодо особливостей професійного контексту опанування музично-педагогічних джерел минулого можна зробити певні висновки:

- музично-педагогічні джерела минулого є предметом та засобом професійної діяльності майбутніх вчителів музики;
- успадкування УМПС у педвузі є професійною діяльністю, що має пізнавальну та практичну спрямованість. Подані висновки відображено у схемі:

Схема 1

В опануванні музично-педагогічної спадщини дуже важливим для студентів як суб'єктів успадкування є знання особливостей таких понять, як "час культури", історичний ланцюг "минуле-сучасне-майбутнє" та врахування їх ролі у складанні сучасної інтерпретації джерела, визначенні його педагогічного потенціалу. Середовищем для розуміння таких важливих культурологічних

понять виступає КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ. Переконаність в необхідності входження в названий контекст обумовлена нашою позицією щодо важливості врахування в успадкуванні фактору історичного часу. Д.С. Ліхачов вказував, що у дослідженні культурних пам'яток необхідно вивчення як самої пам'ятки, так і часу її створення. В іншому разі таке дослідження втрачає свою вірогідність, а історичне джерело - цінність. Вчений переконаний: "Всякое произведение, выхваченное из своего исторического окружения, так же теряет свою эстетическую ценность, как кирпич, вынутый из здания великого архитектора" [4].

Сьогодні нікому не припадає на думку заперечувати, що культура є продукт історії, а значить і часу. Історія в культуру вносить свої корективи, включаючи й випадкове - те, що вважалося актуальним лише для певного історичного моменту. Ми поділяємо думку В.П. Козловського, який вважає, що історія створює найважливішу передумову цілісного культурного життя. А завдяки історичному процесу кожне нове покоління має змогу, успадкувавши досвід минулої культури й зробивши його актуальним, йти далі, прокладаючи нові шляхи в культурно-історичному процесі [5].

Західноєвропейські вчені-герменевти та їх послідовники М.М. Бахтін, О.Ф.Лосев, В.П.Козловський зійшлися на твердженні, що культурні смисли явищ (в тому числі художніх творів) розкриваються більш повно і дають себе розкрити тільки протягом часу. На думку вчених, саме віддаленість у часі, існування джерела у "великому часі культури" створює можливість розуміння думок, поглядів, уявлень, переконань, ідеалів людей іншої епохи у всій їх неповторності. ЧАС (за Бахтіним М.М.) - інтервал віддаленості однієї культурно-історичної епохи від іншої - має характер перетворювальної сили завдяки тому, що посилює контрасти між ними, дозволяє розкрити нові смисли, що досі виявилися неусвідомленими. Вчений стверджує: чим більше буде інтервал в часі, тим більш творчим буде контакт інтерперетатора з досліджуваним явищем [2].

Взявши за основу положення філософської герменевтики про "розімкненість" в часі явищ культури (Гуссерль Е., Хайдеггер М., Бахтін М.М.) ми прислунаємося до думки, що, завдяки цій властивості в культурному середовищі завжди зберігається можливість відшукати залишені попередниками нерозкриті смисли, еталони істини й краси, знайти ще й досі не реалізовані можливості практичного застосування даних явищ у нових умовах. Сучасна інтерпретація класики, нові тлумачення естетичних цінностей й моральних норм у сьогоднішній культурі, педагогічній науці та практиці створюють необхідну канву живого процесу існування й розвитку культури, що і обумовлює безперервність культурної спадкоємності та успадкування. Х.-Г. Гадамер підкреслює, що за всіх обставин головним моментом нашого ставлення до минулого є зовсім не дистанціювання й не свобода від нього. Скоріше, говорить вчений, ми завжди перебуваємо у середині переказу і це перебування є для нас чимось своїм - прикладом чи застереженням [6].

Ми згодні з висновками В.П. Козловського та С.Б. Кримського, що в "метачасі культури" (Кримський) створюється можливість розкриття оболонки замкнутості явища минулого. При цьому, стверджуючи зв'язок часів, ми здійснюємо "подорож у часі". При такому розумінні категорії часу в культурі стане можливим дійсне опанування минулого та відкриття тих його потенцій, що посилюють рух вперед, розширюють культурний потенціал прогресу [7]. Виходячи з цього, вузлові культурні явища мають розглядатися як умова та результат розвитку фундаментальних принципів попередньої культури. Таким чином, якщо ставитися до української культурної спадщини як до скарбниці найкращих звершень народного генію, то її успадкування стає свідомством "сучасності минулого" та "історичності сучасного". Саме такий взаємозв'язок часів є формою засвоєння абсолютного в культурі, гарантом її нетлінних цінностей.

Опановуючи УМПС, студентам необхідно зважувати на протиріччя процесу успадкування, що обумовлене сутністю культурної спадкоємності. Смысл цього протиріччя заключається в наступному: з однієї сторони, спадщина як культура минулого стабільна, вона - факт минулого, який вже ніхто не може змінити; з іншого боку - спадщина живе, функціонує, постійно видозмінюючись у інтерпретаціях тих, хто нею оволодіває.

Вчителя-дослідника музично-педагогічної спадщини можна порівняти певною мірою з істориком, про якого М.Блок сказав, що він проходить шлях, протилежний тому, що здійснила історія, тобто "плівку прокручує" з кінця, з свого часу, вибудовуючи ретроспективу свідомості сучасної йому епохи [8]. Опановуючи джерела минулого, вчитель намагається оцінити, дати характеристику, створити їх певну хронологічну або тематичну послідовність, а потім - спланувати шляхи й способи ефективного використання засвоєного у своїй діяльності в залежності від професійних інтересів та потреб. Звертаючись до минулого музичної педагогіки, вчитель як суб'єкт культури шукає в ньому себе й свій час, намагається знайти аналогії, провести паралелі, щоб відповісти на питання, які ставить перед ним сучасне виховання. В тому, як успадковує студент матеріал, знаходить вираз його життєва позиція, професійні та культурологічні орієнтири, знання, вміння тощо.

Ми бачимо, що принцип взаємодії професійного та культурно-історичного контекстів в успадкуванні УМПС має вирішальне значення для ефективності та результативності цього процесу. Керуючись вищезазначеним принципом, студент може вільніше й впевненіше себе почувати, торкаючись поживклих сторінок старих нотних збірок або підручників. В результаті формуючого експерименту встановлено, що на якість опанування спадщини впливає сформоване вміння вивчати художньо-педагогічні аспекти музично-педагогічних джерел через призму культурно-історичних категорій, понять, знань та, з іншого боку, вміння розуміти культурно-історичні явища з позицій професійних інтересів і потреб. Доведено, що дотримання в успадкуванні УМПС принципу взаємодії професійного та культурно-історичного контекстів сприяє формуванню у

студентів системних і цілісних знань з історії національної педагогіки та музичної культури, вмінь опанувати джерела минулого та творчо використовувати їх в своїй навчально-виховній роботі з школярами, професійних цінностей, до яких належить і українська музично-педагогічна спадщина.

Література

1. *Рубинштейн С.Л.* Проблемы общей психологии. - М.: Педагогика, 1973.- 423 с.
2. *Бахтин М.М.* Эстетика словесного творчества. - М.:Искусство, 1979.- С. 364.
3. *А.О.Вербицкий.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. - М.: Высшая школа, 1991.- 204 с.
4. *Лихачев Д.С.* Поэтика древнего мира. - М.: Искусство, 1979. – С. 356.
5. *Козловский В.П.* Культурный смысл: генезис и функции. - К.: Наукова думка, 1990. - 127с., С. 73.
6. *Гадамер Г.-Х.* Истина и метод: Основы философской герменевтики. - М.: Прогресс, 1986. - С. 335.
7. *Крымский С.Б.* Строй культуры: хронотопы и символы //ж. Collegium. 1993, N1.- С.28.
8. *Блок М.* Апология истории или Ремесло историка. - М.: Наука, 1986.- С.254.

Н.Г. Гуз

ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В КЛАСІ ОСНОВНОГО ІНСТРУМЕНТУ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.

Одной из важнейших проблем усовершенствования учебного процесса в вузе является поиск путей развития активности студентов, выработка в них способности к самостоятельной творческой деятельности.

Ведущим направлением усовершенствования педагогического образования выступает развитие и повышение педагогического творчества и мастерства будущего учителя, его способности руководить процессом формирования личности ученика. Подготовка учителя музыки в классе основного инструмента базируется на системности музыкальных знаний, умений и навыков, а одним из педагогических условий эффективности является взаимодействие преподавателя со студентом.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, творческая активность, коммуникативная техника (общение, интерпретация).

On of the most important problems concerning the improving the educational process in Higher Educational Establishments is to find out how to raise activity of the students and to develop their abilities for creative work. One of the basic trends of the improving of the pedagogical education is the development and rise of different pedagogical creative work and skills of a teacher, his/her abilities for guiding the formation of the pupils creative personalities. Training of a music teacher is based on systematic knowledge of music as well as abilities and skills. One of the pedagogical conditions of the effectiveness is the cooperation between a teacher and a student.

Key words: pedagogical cooperation, creative activity, communicative technique (contact, interpretation).

Девальвація духовних цінностей, низький культурний рівень значної